

“La nostra condició s’ha de pensar al marge de la idea de plenitud”

Josep Maria Esquirol

Presentació.

Des del Butlletí de Bioètica de Catalunya, ens ha semblat interessant acostar-nos al pensament del filòsof Josep Mª Esquirol, reproduint una entrevista publicada per la revista Valors, (número 158 - Abril de 2018) www.valors.org; i a la qual li volem agrair que ens hagin permès aquesta col·laboració.

En el món de la salut ens hem especialitzat i en conseqüència hem fragmentat l’atenció a les persones. Aquesta realitat comporta el risc d’allunyar-nos d’una reflexió sobre la condició humana i reduir l’assistència a l’especificitat tècnica i científica que configura cada disciplina professional.

El filòsof Josep Mª Esquirol ens convida a una reflexió sobre la condició humana i reivindica valors com la proximitat o la senzillesa, conceptes abandonats en una societat cada cop més tecnificada i accelerada.

Esquirol planteja ... No ens han expulsat de cap paradís. Sempre n’hem estat fora. En veritat, i per sort, aquí el paradís és impossible ... i utilitza aquesta metàfora per situar-nos en un escenari incert que ell anomena les afores i per assenyalar que tampoc existeix “la plenitud” ni “la perfecció” ... Esquirol reconeix l’existència de patiment i fosc i dolor extrem ... però també de llum o claredat intermitja que descriu com a habitable; caliu, abraçades, fraternitat ... En situacions d’agraïment, la vida s’intensifica ... i aquesta intensitat és la que precisament dóna sentit a la vida.

Carme Casas

“La nostra condició s’ha de pensar al marge de la idea de plenitud”

Josep Maria Esquirol

Amb ‘La resistència íntima’ Josep Maria Esquirol va guanyar el Premi Nacional d’Assaig 2016 i el Premi Ciutat de Barcelona d’Assaig 2015. Després de tres anys de treball, torna a les llibreries amb una altra obra titulada La penúltima bondat: assaig sobre la vida humana, una reflexió sobre els infinits essencials de l’home: viure, pensar, estimar o desitjar. Un llibre carregat de frases precises que esdevenen gran sentències.

En aquest llibre es fa referència a un concepte que esdevé clau al llarg del text: els afores. Quin és aquest espai?

És una forma literària o metafòrica de parlar de la nostra condició humana o situació fonamental. En lloc d’imaginar-la com una mena de paradís perdut o de fita no assolida, dic que estem en uns afores sense centre. Uns afores que no tenen un referent de plenitud a partir de la qual es defineixen. La idea conceptual defensada en el llibre és que la nostra condició s’ha de pensar al marge de la idea de plenitud.

En aquests marges hi vivim o hi creixem com a persones?

A les afores ho fem tot. De fet, el mateix concepte també es pot transmetre a través d’altres imatges que he usat en altres ocasions, com la intempèrie o la travessia del desert. La idea és caracteritzar la condició humana a partir d’aquestes imatges, per tant, aquestes imatges són reveladores del nostre món, de la nostra situació, expliquen algunes de les coses que fem. Per exemple, el fet que mirem de protegir-nos o de construir cases – físiques, espiritual i anímiques- és perquè estem a les afores, a la intempèrie i al desert. Si estiguéssim en una situació rica i plena no caldria aquest gest fonamental.

Vostè exposa que en aquest espai existeix certa dualitat: claredat i penombra, humanitat i inhumanitat, etc.

Si. La nostra situació a la intempèrie està definida per la dificultat, la foscor, el patiment, el mal... però també és una situació en la qual es pot donar alegria, llum, companyonia i estimació. Als afores es produeix una situació ambivalent i paradoxal, on hi ha molt de patiment i mal, però també molt de bé i molta bondat.

Un altre concepte important en aquest llibre és el “replec del sentir”.

En aquest cas ja no parlo directament de la nostra condició humana, sinó de l’essència de la vida humana. I, per caracteritzar l’essència de la vida humana faig sentir aquest concepte, el “replec del sentir”, que ve a indicar que en el fons del nostre cor hi ha la capacitat de rebre, la capacitat de ser afectat, la capacitat de ser commogut. De fet, això podria donar per a una definició d’humà: aquell que és susceptible de ser commogut o aquell que està commogut.

A Catalunya les mort per suïcidi dupliquen les d'accident de transit i augmenten les depressions, això vol dir que no som capaços de valorar aquesta essència de la vida humana?

D'aquests temes se n'ha de parlar amb molta cura perquè es tracta de persones i situacions concretes. Ara bé, de vegades, és obvi que les dificultats de la vida són tan grans que se'ns fa difícil tirar endavant. D'entrada, però, sostinc que la vida és bona, en el sentit que generalment tothom concep l'experiència vital com una cosa plaent. És a dir, les ganes de viure més només s'entenen si es concep la vida com alguna cosa valuosa. Ara bé, això no significa, que malgrat existir aquest punt de partida, les circumstàncies particulars de algunes persones puguin ser tan dures que faci pràcticament inhòspita la seva existència. I, a més, una societat més acollidora, més amable i menys dura segur que ajudaria que les circumstàncies de les persones siguin menys difícils de sostenir.

“Home, aquell que està commogut”. Vostè es decanta per un home emocional. Avui sembla que es construeix una frontera entre la racionalitat i les emocions. És un error?

En el llibre faig una proposta radical, en un cert sentit. De forma tradicional, ja des de la filosofia grega i medieval, s'ha distingit, amb una certa jerarquització, entre les facultats superiors de l'ésser humà: la raó, la voluntat i la part afectiva o emocional. La meva proposta és que l'arrel, el darrer fonament, ha de ser la sensibilitat, no entesa aquesta de forma ensucrada, sinó com la capacitat de sentir i de rebre. La meva tesi és que la nostra capacitat de rebre és tan gran que podem estar afectats per coses molt fondes, per exemple: la pròpia finitud, la fondària del tu (de l'altre), però, també, la realitat o món. I, concretament en aquesta darrera afectació, la nostra sensibilitat és intel·ligent, té capacitat de llegir. I com que estem afectats per un món que no es presenta de forma opaca, la lectura que en fem se'n diu racionalitat.

En aquest llibre, seguint la tònica de La resistència íntima, també reivindica valors com la proximitat o la senzillesa, conceptes abandonats en una societat cada com més tecnificada i accelerada...

Intento plantejar una mena de resistència davant una societat que tendeix a l'abstracció des de formes distintes. Una societat que té com a comú denominar d'allunyar-se de l'experiència més bàsica de les coses, allunyar-se del sentit comú i de la concreció. Per això, davant de l'abstracció, reivindico les coses concretes i properes i l'experiència.

I també parla de transparència, encara que diu que és “la malaltia del nostre temps”. Per què?

En el nostre temps no hi ha una proliferació espectacular de la ciència, que hi és, sinó més aviat una ideologia científicista. I això és el més preocupant! Aquesta ideologia científicista és caracteritzada pel fet que ho abasta tot. I dóna a entendre, de forma implícita, que la realitat, el món i nosaltres som potencialment transparents, és a dir, totes les coses es poden explicar, si bé encara no ara, sí en un futur. En aquesta filosofia,

la infinitud, el secret o el misteri de la vida no hi tenen cabuda. I, això és un empobriment, perquè l'experiència de la vida humana ha sabut sempre indicar que hi ha coses que se'ns escapen.

Dedica tot un capítol al desig. S'ha de limitar el desig per no caure en la frustració?

Jo utilitzo la paraula desig com a equivalent a anhel, passió o esperança. Els humans ens caracteritzem per ser un moviment que va de nosaltres cap a alguna cosa. I aquest "moviment" es degut a una primera afectació, el desig. Aquest "moviment" es pot diversificar i examinar perquè potser no ens porta pel bon camí. De fet, la necessitat de trobar criteris pel discernir sempre ha existit. Ara bé, el discerniment no treu la necessitat de subratllar que l'home és desig i anhel.